

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Pavčina Robotková

Média a trestní řízení

Bakalářská práce

Praha 2015

Autor práce: **Pavčina Robotková**

Vedoucí práce: **JUDr. PhDr. Josef Benda, Ph.D., LL.M.**

Rok obhajoby: 2015

Bibliografický záznam

ROBOTKOVÁ, Pavlína. *Média a trestní řízení*. Praha, 2015. 45 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí bakalářské práce JUDr. PhDr. Josef Benda, Ph.D., LL.M.

Abstrakt

Bakalářská práce ve své teoretické části pojednává o zákonných podkladech činnosti médií při informování o trestním řízení. Nejdříve se věnuje principům právního řádu, zakotveným v ústavních zákonech, zejména právu na informace, zákazu cenzury a svobodě projevu. Dále rozebírá pojem trestní řízení a jeho základní zásady. Jedná se především o zásadu veřejnosti hlavního líčení a presumpci neviny. Ústřední část práce rozebírá jednotlivá ustanovení trestního řádu, která regulují rozsah zveřejnitelných informací o trestním řízení, pachatelích a poškozených. Odděleně je popsána stejná problematika podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže. V praktické části práce jsou použity dvě výzkumné metody, a to kvantitativní a kvalitativní analýza obsahu článků, ze dvou zkoumaných periodik, jimiž jsou deníku Právo a deníku Blesk. První se pokouší o postihnutí problematiky na stránkách deníků pomocí matematických a statistických metod. Druhá detailněji zkoumá jednotlivé články a zaměřuje se na dodržování zákonných pravidel.

Abstract

The theoretical part of the Bachelor thesis covers legal circumstances regarding a media activity of providing information about criminal procedures. First, it describes the principles of the constitutional law, specifically, the right of information, the prohibition of censorship, and freedom of speech. Then, it analyzes the concept of a criminal procedure and its basic principles. Mainly, it describes the public policy of the trial and the presumption of innocence. The main part of the thesis analyzes individual provisions of the Code of Criminal Procedure, which regulate the range of publishable information about criminal procedures, the offender and the victim. Separately, the

same problem is described according to the Code of Judiciary with Youth. The practical part of this thesis uses quantitative and qualitative content analyses of the articles from two Czech magazines – Právo and Blesk. The quantitative analysis examines the topic of this thesis through statistical and mathematical methods. The qualitative analysis researches individual articles and focuses on compliance with the law.

Klíčová slova

trestní řízení, presumpce nevinny, Právo, Blesk, kvantitativní analýzy, kvalitativní analýza

Keywords

criminal procedure, the presumption of innocence, Právo, Blesk, quantitative analysis, qualitative analysis

Rozsah práce: 62 068 znaků (včetně mezer)

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 15. 5. 2015

Pavčina Robotková

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK
Teze BAKALÁŘSKÉ diplomové práce

TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:

Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta:

Pavλίna Robotková

Razítko podatelny:

Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta:

2011

E-mail diplomantky/diplomanta:

robotkova.p@seznam.cz

Studijní obor/forma studia:

Mediální studia/kombinované

Předpokládaný název práce v češtině:

Média a trestní řízení

Předpokládaný název práce v angličtině:

Media and criminal procedure

Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: *ZS 2012/2013*):

(diplomovou práci je možné odevzdat nejdříve po dvou semestrech od schválení tezí)

LS 2014/2015

Základní charakteristika tématu a předpokládaný cíl práce (max. 1000 znaků):

Trestné činy násilného charakteru jsou pro zpravodajství téměř každodenním chlebem. Ne nadarmo znělo motto zakladatele britského deníku Daily Mail, Lorda Northcliffa, „dejte mi jednu vraždu denně.“ Informovat o trestných činech je tedy na jedné straně velmi atraktivní pro média a na straně druhé je právo na tyto informace i významným právem každého jednotlivce. Cílem této práce bude podrobně shrnout právní úpravu týkající se zveřejňování informací o trestním řízení a následně ji aplikovat a zhodnotit její dodržování na konkrétních případech z médií.

Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu):

1. Teoretická část

- presumpce nevinny, svoboda projevu, právo na informace, ochrana osobních údajů, poskytování

informací o trestním řízení, obrana proti porušení předmětných ustanovení

2. Analytická část

- analýza zobrazení trestních případů ve zpracovávaných materiálech

- způsob informování, dodržování zákonných předpisů, ovlivnění případu medializací

Vymezení zpracovávaného materiálu (např. konkrétní titul periodika a období jeho analýzy):

Vedle základní literatury bude využíváno tištěné periodikum Právo a Blesk.

Média budou analyzována v období měsíců září, říjen a listopad roku 2013.

Postup (technika) při zpracování materiálu:

Nejdříve provedu právní rešerši, jejímž výstupem bude ucelená zákonná úprava ohledně zveřejňování informací z probíhajícího trestního řízení v médiích, možnosti a povinnosti novináře a práva trestně stíhaného. Ve stěžejní druhé části práce provedu analýzu několika případů a jejich zobrazení ve vybraných médiích. Zaměřím se především na dodržování zákonných pravidel z první části práce, dále také na způsob jakým jsou informace podávány, důležitost, kterou jim médium dává a v neposlední řadě bych ráda zaznamenala možné hodnocení případu a trestu ze strany médií.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a způsobu jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):

ROZEHNAL, Aleš. Mediální právo. Plzeň: Vydavatelství Aleš Čeněk, 2012. (Publikace poskytuje komplexní přehled právní úpravy jednotlivých aspektů médií v České republice. Těžiště knihy spočívá v rozboru právních norem týkajících se médií. Pozornost věnuje také vztahu mezi právem na ochranu osobnosti a právem na informace.)

HERCZEG, Jiří. Média a trestní řízení. Praha: Leges, 2013. (Kniha se zabývá především kolizí mezi právem veřejnosti na informace o probíhající trestním řízení a právem obviněného na spravedlivý proces, respektování presumpce nevinny a ochrany soukromí. Klade si otázku, jak může masivní mediální kampaň ovlivnit spravedlnost řízení proti obviněnému.)

HERCZEG, Jiří. Meze svobody projevu. Praha: Orac, 2004. (Publikace vymezuje hranice svobody projevu jedince v současné společnosti. Shrnuje základní principy svobody projevu z hlediska výkladu významu institucionálních záruk a role médií.)

JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 3. vyd. Praha: Leges, 2013. (Vysokoškolská učebnice systematicky vykládá pojmy a instituty trestního zákoníku, zákona o soudnictví ve věcech mládeže a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Autorský kolektiv se mimo jiné i kriticky vyjadřuje ke sporným a nejasným otázkám zákonné úpravy.)

JELÍNEK, Jiří a kol. Trestní právo procesní. 3. vyd. Praha: Leges, 2013. (Druhá vysokoškolská učebnice vykládá pojmy a instituty trestního řádu a zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Učebnice obsahuje také judikaturu a nové poznatky, ke kterým dospěla nauka a aplikační praxe.)

TRAMPOTA, Tomáš. VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. Metody výzkumu médií. Praha: Portál, 2010. (Kniha seznamuje čtenáře s metodami, které se používají při výzkumu médií. Metodické postupy jsou rozebrány a interpretovány na praktických příkladech z českých médií.)

REIFOVÁ, Irena. Slovník mediální komunikace. Praha: Portál, 2004. (Slovník se soustřeďuje zejména na základní pojmy vyskytující se v nejnámějších komunikačních teoriích, zabývající se vztahem médií a společnosti. Jednotlivá hesla mapují různé vědy, které souvisejí s mediální komunikací.)

Diplomové práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

PECHÁČEK, Jan. Zločin v českých médiích: mediální obraz zločinu v denících MF Dnes a Právo. 2011. *Diplomová práce. Univerzita Karlova: Fakulta sociálních věd.*

HOLUBOVÁ, Eliška. Mediální svoboda projevu versus právo veřejných osob na soukromí. 2013. *Diplomová práce. Univerzita Karlova: Fakulta sociálních věd.*

BEŇOVÁ, Zuzana. Média a trestní řízení. 2009. *Diplomová práce. Univerzita Karlova: Právnická fakulta.*

KOBYLKA, Petr. Trestní řízení, veřejnost a média. 2009. *Diplomová práce. Univerzita Karlova: Právnická fakulta.*

Mgr. KUBEŠOVÁ, Pavlína. Trestní řízení, veřejnost a média. 2013. *Diplomová práce. Univerzita Karlova: Právnická fakulta.*

Datum / Podpis studenta/ky

.....

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Případné doporučení dalších titulů literatury předeepsané ke zpracování tématu:

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

.....

**Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga
pedagožky/pedagoga**

Datum / Podpis

Obsah

ÚVOD.....	2
1. TEORETICKÁ ČÁST	3
1.1 Média.....	3
1.1.1 Právo na informace.....	4
1.1.2 Zákaz cenzury.....	5
1.1.3 Svoboda projevu.....	5
1.2 Trestní řízení.....	6
1.2.1 Zásada veřejnosti.....	7
1.2.2 Presumpce nevinu.....	8
2. POSKYTOVÁNÍ INFORMACÍ O TRESTNÍM ŘÍZENÍ.....	9
2.1 Trestní řád.....	9
2.1.1 § 8a [Poskytování informací o trestním řízení].....	10
2.1.2 § 8b [Zákaz zveřejnění informací].....	11
2.1.3 § 8c [Zákaz zveřejnění odposlechu a záznamu].....	13
2.1.4 § 8d [Výjimky ze zákazu zveřejnění].....	13
2.2 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže.....	14
2.2.1 § 52 [Zveřejňování informací].....	14
2.2.2 § 53 [Rozsah zákazu zveřejňování].....	15
2.2.3 § 54 [Hlavní líčení a veřejné zasedání].....	15
2.2.4 § 94 [Uveřejnění výsledků řízení].....	16
2.3 Zákon o obětech trestných činů.....	16
3. PRÁVNÍ ÚPRAVA MÉDIÍ PŘED SOUDEM.....	17
4. SANKCE ZA PORUŠENÍ PŘEDPISŮ	18
5. PRAKTICKÁ ČÁST.....	20
5.1 Kvantitativní analýza.....	20
5.1.1 Počet článků v analyzovaných měsících.....	21
5.1.2 Fáze trestního řízení.....	22
5.1.3 Trestný čin.....	24
5.1.4 Doprovodná fotografie.....	26
5.1.5 Shrnutí.....	27
5.2 Kvalitativní analýza.....	27
5.2.1 Deník Právo.....	28
5.2.2 Deník Blesk.....	31
5.2.3 Shrnutí.....	33
ZÁVĚR.....	34
SUMMARY.....	35
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	36
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	37

Úvod

Trestná činnost je jedním z nejčastěji zobrazovaných témat v médiích. Prvním úkonem policejních orgánů při vyšetřování konkrétního trestného činu začíná běžet trestní řízení. Pro jsem bakalářskou práci věnovala tématu poskytování informací o trestním řízení. Vzhledem k tomu, že jsem zároveň studentkou Právnické fakulty Univerzity Karlovy, bylo toto téma příhodné pro propojení obou oborů. Trestní řízení je zákony podrobně upravený proces a mimo jiné jsou stanovena konkrétní pravidla pro možnost zveřejnění určitých informací souvisejících s probíhajícím trestním řízením a osobami zúčastněnými na tomto řízení.

Svou bakalářskou práci jsem rozdělila na dvě části. První se věnuje právním předpisům upravujícím danou problematiku. Myšlenkou bylo utvořit ucelený přehled jednotlivých pravidel pro poskytování informací o trestním řízení. Výsledná právní rešerše poskytuje nejprve vysvětlení základních principů, které prostupují právní řád jako celek, a poté se soustředí na jednotlivá zákonná ustanovení. V tomto ohledu byl původní stanovený cíl splněn.

Druhou část tvoří výzkum. Pro jeho účely jsem zvolila dvě celostátní periodika, deník Právo a deník Blesk. Důvodem v první řadě bylo, že patří mezi tři nejčtenější celostátní deníky v České republice, a v druhé řadě jejich výrazná odlišnost. Jako výzkumné období jsem zvolila náhodně vybrané tři měsíce v roce 2013 a tato volba se ukázala jako dostatečná. Použitou kvantitativní a kvalitativní analýza jsem se snažila postihnout způsob podávání informací o trestním řízení a dodržování zákonných pravidel. Tento cíl jsem si stanovila také v teziách bakalářské práce a lze říci, že byl splněn.

Média zastávají v demokratické společnosti velmi důležitou funkci. Jejich prostřednictvím se dozvídáme o událostech, o kterých bychom jinak neměli žádné informace. Při informování o trestních řízeních zároveň média umožňují kontrolu justičního systému a přispívají k posílení právního povědomí občanů.

1. Teoretická část

Tato kapitola se věnuje nejdůležitějším termínům a základním právním předpisům vymežujícím téma práce a tvoří teoretické východisko pro vyhodnocení problematiky v praktické části.

1.1 Média

Média jsou intuitivně dobře uchopitelným pojmem, ovšem existuje řada definic, podle nichž je okruh toho, co lze jako média označit, velice variabilní. Kanadský teoretik Marshall McLuhan považuje za média vše, co slouží k rozšíření lidským smyslů a schopností, tedy i elektřinu, či vynález kola.¹ Podle jiné definice² média umožňují a zajišťují komunikaci a podle způsobu jsou děleny na tyto čtyři typy:

- 1) Primární média – komunikační kódy jako jsou přirozený jazyk a prostředky neverbální komunikace.
- 2) Sekundární média – *„všechny technické vymoženosti, jež dovolují komunikovat na větší vzdálenost nebo přes hranice času“*.
- 3) Terciální (masová) média – především periodický tisk, rozhlas a televize. Probíhají ve velkém rozsahu, kdy vydavatel nebo vysílatel opakovaně oslovuje předem neurčenou masu a nabízí jí standardizovaný obsah. Typickým znakem je velmi omezená zpětná vazba.
- 4) Kvartální (síťová) média – zajištění masové i interpersonální komunikace prostřednictvím síťových médií, tedy například internetu.

Pro účely této práce bude pojem média používán jako souhrnné označení technických prostředků sloužících k masové komunikaci, obsahově shodný například s pojmem veřejný sdělovací prostředek, používaný v právním řádu. Tedy média tisková (periodické publikace) a média elektronická (rozhlas, televize a internet), která produkují a rozšiřují informace a nejrůznější typy sdělení rozsáhlému publiku.

¹ MCLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. 2. rev. vyd. Překlad Miloš Calda. Praha: Mladá Fronta, 2011

² JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009, s. 36-41

Základ právní úpravy činnosti médií nacházíme v čl. 17 Listiny základních práv a svobod³, který stanoví, že „*svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny*“ a že „*cenzura je nepřípustná.*“ Mezi další právní předpisy, které zasahují do činnosti médií, patří zejména:

- zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů; a
- zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

V oblasti trestního řízení pak kromě některých z výše zmíněných právních předpisů upravují činnost médií i tyto další:

- zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů;
- zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů; a
- zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

1.1.1 Právo na informace

Má-li se občan republiky aktivně účastnit veřejného života a činit politická rozhodnutí, musí být dostatečně informován o většinových, ale především i o menšinových názorech, a to tak aby mohl tyto informace kriticky hodnotit a utvářet si vlastní úsudek. Proto Listina základních práv a svobod v čl. 17 zaručuje právo na

³ vyhlášená usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., jako součást ústavního pořádku, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

informace a zároveň ukládá státním orgánům⁴ a orgánům územní samosprávy⁵ povinnost přiměřeným způsobem poskytovat informace o své činnosti. Tato povinnost je dále rozvedena v zákoně č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, který vymezuje povinné subjekty a podmínky, za nichž jsou informace poskytovány. Mezi informace, ke kterým musí povinný subjekt umožnit přístup veřejnosti, patří základní informace o subjektu, popis jeho organizační struktury či postup při vyřizování žádostí.⁶ Na druhou stranu stanoví, že povinné subjekty neposkytnou mimo jiné informaci utajovanou podle zákona, obchodní tajemství, informaci, která je předmětem ochrany autorského práva, a informace o probíhajícím trestním řízení a rozhodovací činnosti soudů s výjimkou rozsudků.

1.1.2 Zákaz cenzury

Ustanovení čl. 17 odst. 3 Listiny základních práv a svobod říká, že „*Cenzura je nepřijatelná*“, ale v právních předpisech nenajdeme vymezení tohoto pojmu. Literatura definuje cenzuru s ohledem na minulost jako „*předběžné, ale i následné zásahy státních orgánů proti svobodě projevu a šíření informací v hromadných sdělovacích prostředcích*“⁷ a zároveň z judikatury Evropského soudu pro lidská práva⁸ vyplývá, že se jedná o ochranu proti činnosti každé osoby, jejíž právní postavení umožňuje omezit svobodu jiného, což se může týkat například vlivu soukromoprávní osoby působící ve sdělovacích prostředcích.

1.1.3 Svoboda projevu

„*Svoboda projevu je subjektivním právem veřejnoprávní povahy, jemuž odpovídá povinnost každého, včetně (a zejména) státu, aby nikomu ve vyjadřování jeho názorů nebránil*“⁹ a spolu s právem na informace představuje jeden ze základních pilířů

⁴ orgán vykonávající přímo státní správu, např. vláda, ministerstva a jiné ústřední správní orgány

⁵ orgán konkrétní samosprávní korporace, např. rada nebo zastupitelstvo města nebo kraje

⁶ § 5 odst. 1 zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů

⁷ PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 1. úplné vyd. Praha: Leges, 2011, s. 580

⁸ rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26. 11. 1991, sp. zn. 51/1990/242/313, ve věci *Observe a Guardian v. Spojené království*

⁹ HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004, s. 9

demokratické společnosti. Čl. 17 Listiny základních práv a svobod zakotvuje právo každého vyjadřovat veřejně své názory slovem, písmem, tiskem nebo jiným způsobem a stejně tak svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace. Avšak nejedná se o neomezené právo. Stejně ustanovení Listiny, které svobodu projevu zakotvuje, také předpokládá její omezení, a to za podmínky, že se tak děje zákonem a že je toto omezení nezbytné pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost nebo ochranu veřejného zdraví a mravnosti.

1.2 Trestní řízení

*„Trestní řízení je zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, (...) jehož úkolem je náležitě zjistit, zda byl trestný čin spáchán, a je-li tomu tak, zjistit jeho pachatele a uložit mu podle zákona trest nebo ochranné opatření.“*¹⁰ Tato definice vychází především z ustanovení § 1 odst. 1 trestního řádu, který je oním obecným právním předpisem upravujícím postupy v trestním řízení a tzv. základní trestně procesní vztahy, tedy vztahy mezi orgány činnými v trestním řízení¹¹ a osobou, proti které se řízení vede. Ve speciálních případech se užití zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů nebo zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů.

Obecně lze říci, že primárním účelem trestního řízení je ochrana zájmu společnosti na spravedlivém potrestání pachatele trestného činu. S tímto účelem úzce souvisejí především právní principy demokratického státu, vyjádřené Ústavou České republiky¹² a Listinou základních práv a svobod, a neméně také základní zásady trestního řízení, obsažené v § 2 trestního řádu. Od práva na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí a zákazu diskriminace, které s mnoha dalšími základními právy prostupují právní řád jako celek, přes právo na spravedlivý soudní proces, jako vůdčí právní ideu trestního práva procesního, až k jednotlivým konkrétnějším právům a

¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 17

¹¹ tj. soud, státní zástupce a policejní orgány

¹² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

povinnostem vztahujícím se k trestnímu řízení. Dále budou rozebrány dva stěžejní právní principy, které nejvíce korespondují s problematikou této práce.

1.2.1 Zásada veřejnosti

Zásadu veřejnosti zakotvuje ústavodárce jak v čl. 96 odst. 2 Ústavy („*jednání před soudem je ústní a veřejné; výjimky stanoví zákon*“), tak v čl. 38 odst. 2 Listiny („*každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, (...) veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem*“) a zároveň je zařazena i mezi základní zásady trestního řízení v § 2 odst. 10 trestního řádu („*trestní věci se před soudem projednávají veřejně tak, aby se občané mohli projednávání zúčastnit a jednání sledovat. Při hlavním líčení a veřejném zasedání smí být veřejnost vyloučena jen v případech výslovně stanovených v tomto nebo zvláštním zákoně*“). Z výše uvedených legálních definic vyplývá, že na jednání soudu může být v zásadě přítomen kdokoliv a obžalovaný má možnost prokazovat svoji nevinu před širší veřejností, která sledováním a vlastním hodnocením průběhu hlavního líčení tvoří významnou funkci kontroly řádného výkonu soudnictví. Nikoliv zanedbatelná je také funkce preventivního a výchovného působení na občany, přičemž plnění těchto funkcí mohou svojí přítomností zajišťovat i zástupci sdělovacích prostředků a jejich následné referování o průběhu procesu.¹³

Právní předpisy zároveň zakládají i možnost vyloučení veřejnosti, a to v zákonem uvedených případech. Podle ustanovení § 200 odst. 1 trestního řádu „*může být veřejnost vyloučena, jestliže by veřejné projednání věci ohrozilo utajované informace (...), mravnost nebo nerušený průběh jednání, anebo bezpečnost nebo jiný důležitý zájem svědků.*“ Přičemž o tomto opatření rozhoduje usnesením soud, a to pro celé hlavní líčení nebo jeho část.

Jak je již zmíněno výše, na některé speciální případy dopadá jiná než obecná právní úprava. Řízení proti mladistvému¹⁴ je modifikováno zásadou ochrany soukromí mladistvého, jenž má za důsledek, že jednání před soudem ve věci mladistvého je

¹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 49

¹⁴ Osoba, která v době spáchání provinění dovršila patnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku.

zásadně neveřejně. Přítomny mohou být pouze některé zákonem vypočtené osoby, jako jsou zákonní zástupci, příbuzní v linii přímé či svědci a tlumočníci. Na návrh mladistvého může být hlavní líčení nebo veřejné zasedání konáno veřejně.¹⁵ V kterémkoliv trestním řízení je rozsudek vyhlášován vždy veřejně.

1.2.2 Presumpce nevinny

Zásada vycházející z ustanovení čl. 40 odst. 2 Listiny („každý, proti němuž je vedeno trestní řízení, je považován za nevinného, pokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem nebyla jeho vina vyslovena“) a zároveň zakotvená v § 2 odst. 2 trestního řádu („dokud pravomocným odsuzujícím rozsudkem soudu není vina vyslovena, nelze na toho, proti němuž se vede trestní řízení, hledět, jako by byl vinen“) patří mezi fundamentální základy právního demokratického státu a je úzce spjata se zásadou pravdivého zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.¹⁶ Odráží se nejen na skutečnosti, že pokud není obžalovanému plně prokázána vina, musí být zproštěn obžaloby, ale zejména na požadavku na nestranné a nezaujaté vystupování vůči obviněnému ze strany orgánů činných v trestním řízení i ze strany širší veřejnosti, včetně médií, a to po celou dobu trestního řízení. Jinými slovy presumpce nevinny zavazuje zdržet se všech projevů, které by mohly být vykládány jako výraz přesvědčení o vině obviněného. S ohledem na svobodu projevu a právo na informace nemůže stát orgánům bránit v informování veřejnosti o probíhajícím trestním řízení, avšak je nutné, aby tak bylo činěno s co největší diskrétností a zdrženlivostí. Stejně tak novináři musí pamatovat na limity přijatelného komentáře v článcích o neskončených řízeních v trestních věcech. Je třeba se vyvarovat takových výroků, které předjímají vinu obviněného, který musí být důsledně prezentován dle svého procesního postavení termíny podezřelý, obviněný nebo obžalovaný, a nikoliv jako pachatel trestného činu.¹⁷

¹⁵ § 54 zákona o soudnictví ve věcech mládeže

¹⁶ § 2 odst. 5 trestního řádu

¹⁷ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 174

2. Poskytování informací o trestním řízení

Vedle výše zmíněných základních principů zakotvených v Ústavě České republiky nebo v Listině základních práv a svobod, které jsou výchozí pro tvorbu další právní úpravy a také pro její interpretaci a výklad, nalezneme obecnou ochranu osobnosti člověka a jeho podoby a soukromí v § 81 až § 90 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. „*Zachytit jakýmkoli způsobem podobu člověka tak, aby podle zobrazení bylo možné určit jeho totožnost, je možné pouze s jeho svolením.*“¹⁸ Zásah do soukromí je možný pouze ze zákonného důvodu, to platí zejména pro pořizování a šíření obrazových a zvukových záznamů ze soukromého života, použití písemností osobnosti povahy nebo podobizny člověka. Jedním z těchto zákonných důvodů je tzv. zpravodajská licence zakotvená v § 89 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, která umožňuje nejen použití, ale také pořizování podobizny, obrazových snímků a zvukových záznamů, přičemž je nerozhodné, zda k tomuto pořizování došlo skrytě či o pořizování záznamů dotčená osoba věděla. Musí však jít o použití ve zpravodajství, tedy o referování o aktuálních událostech veřejného zájmu a licence nesmí být užitá nepřiměřeně nebo bezdůvodně na úkor osobnosti dotčeného člověka.¹⁹

Speciální úpravu poskytování informací o trestním řízení pak obsahuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.

2.1 Trestní řád

Ustanovení § 8a s názvem *Poskytování informací o trestním řízení* bylo ve své původní podobě do trestního řádu začleněno novelou zákona č. 558/1991 Sb., s účinností od 1. ledna 1992. Následující ustanovení § 8b až § 8d a zároveň změnu původního § 8a přinesla novela zákona č. 52/2009 Sb., pro kterou se vžil název *náhubkový zákon*. Toto označení vyjadřovalo obavy odborné i laické veřejnosti o výrazné omezení práva na svobodu projevu, a to zejména informačním embargem na

¹⁸ § 84 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁹ ROZEHNAL, Aleš. *Mediální právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 216

přípravné řízení²⁰ a zákazem zveřejnění odposlechů, které *náhubkový zákon* zaváděl. Úprava byla kritizována domácími i zahraničními médii jako příliš restriktivní a opomíjející úlohu tisku v demokratické společnosti.²¹ Proto následovala další novela zákona č. 207/2011 Sb., jež ve své důvodové zprávě proklamuje právě zmírnění dopadů *náhubkového zákona*. V tomto znění jsou předmětná ustanovení účinná v současnosti.

2.1.1 § 8a [Poskytování informací o trestním řízení]

V kapitole věnované svobodě projevu bylo zmíněno, že podle čl. 17 Listiny základních práv a svobod lze za určitých podmínek svobodu projevu omezit zákonem. Právě § 8a trestního řádu je provedením tohoto ustanovení a stanoví podmínky, které orgány činné v trestním řízení musí dodržovat při poskytování informací veřejnosti. V prvé řadě nesmí ohrozit objasňování skutečností důležitých pro posouzení případu. V opačném případě by mohlo dojít ke ztížení nebo zmaření vyšetřování a usvědčení pachatele a je proto nutné vždy zvažovat obsah a množství zveřejněných informací. Dále není dovoleno zveřejňovat údaje o osobách, které přímo nesouvisejí s trestnou činností. Jedná se o ochranu osobnosti a osobních údajů všech osob, které mají na trestním řízení účast, tedy i svědků, znalců či tlumočnicků. Tento zákaz je mimo jiné provedením čl. 10 Listiny základních práv a svobod, který stanoví, že „každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života“ a „právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě“²². Posledním pravidlem je neporušovat výše zmíněnou zásadu presumpce neviny. Věta druhá prvního odstavce § 8a trestního řádu se věnuje speciálně přípravnému řízení. Stanoví, že v přípravném řízení není možné „zveřejnit informace umožňující zjištění totožnosti osoby, proti které se vede trestní řízení, poškozeného, zúčastněné osoby a svědka“²³, čímž se rozumí jakákoli informace, ve které je uvedeno jméno nebo příjmení, adresa bydliště nebo pobytu osoby nebo i jiné údaje, které by osobu umožnily identifikovat (např. fotografie rodiny a přítel).²⁴ Toto ustanovení směřuje k omezení difamujícího účinku trestního řízení na podezřelého, u

²⁰ Úsek trestního řízení od sepsání záznamu o zahájení úkonů do podání žaloby nebo do zastavení trestního stíhání.

²¹ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 49-51

²² čl. 10 odst. 2 a odst. 3 Listiny základních práv a svobod

²³ § 8a odst. 1 alinea druhá trestního řádu

²⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 154

něhož nebude podezření potvrzeno a nebude pravomocně odsouzen. Přestože je výslovně omezeno jen na přípravné řízení, i v dalším řízení před soudem je třeba přistupovat k zveřejňování informací o obviněném zdrženlivě a respektovat ústřední zásadu presumpce nevinny.

Druhý odstavec zdůrazňuje zvláště ohleduplný přístup ke zveřejňování osobních údajů a soukromí osob mladších osmnácti let. Podrobněji bude problematice mladistvých zúčastněných na trestním řízení věnována samostatná kapitola.

Poslední odstavec stanoví, že orgány činné v trestním řízení informují o své činnosti veřejnost poskytováním informací veřejným sdělovacím prostředkům, kterými se „rozumí především tisk, rozhlas, televize, zpravodajský film, ale i internet“²⁵. Ustanovení zabezpečuje výkon práva na informace a do jisté míry také zásadu veřejnosti, kdy veřejné sdělovací prostředky suplují právo veřejnosti zúčastnit se jednání před soudem. Při poskytování informací musí být brány v potaz zákazy uvedené v předchozích odstavcích. Je tedy zejména na orgánech činných v trestním řízení jaké informace poskytnou médiím.

2.1.2 § 8b [Zákaz zveřejnění informací]

Následující § 8b rozšiřuje omezení zveřejňování informací. První odstavec doplňuje výše zmíněné ustanovení § 8a odst. 1 o povinnost osoby, která získala informace umožňující zjištění totožnosti osoby zúčastněné na trestním řízení, neposkytnout tuto informaci dalším osobám. V praxi se může jednat například o tlumočníka, kterému byla pro dosažení jeho účelu v trestním řízení poskytnuta informace obsahující totožnost svědka. Tento tlumočnick pak nesmí takto získanou informaci o totožnosti svědka poskytnout komukoli dalšímu, zejména novináři.

Odstavec druhý zakotvuje absolutní zákaz jakýmkoli způsobem zveřejnit informaci umožňující zjištění totožnosti poškozeného, který je osobou mladší 18 let nebo vůči němuž byl spáchán některý z uvedených trestných činů. Vyjmenované trestné činy můžeme zařadit mezi ty, které zasahují do osobní integrity, osobních práv, směřují

proti životu či zdraví osoby nebo do sexuální oblasti. U těchto zvláště závažných trestných činů je, vzhledem k jejich povaze, nutná zvýšená ochrana jejich obětí a svědků. Případy násilných trestných činů bývají velmi často medializovány a oběť se tak musí vyrovnat nejen s následky trestného činu, ale i se zvýšeným zájmem veřejnosti a médií. Cílem tohoto ustanovení je proto maximálně omezit okruh poskytovaných informací, a to nejen ve veřejných sdělovacích prostředích, ale i prostřednictvím filmu nebo literatury. Tento zákaz platí po celé trestní řízení, tedy i v řízení před soudem a ve vykonávacím řízení.

Následující dva odstavce § 8b rozšiřují předchozí ustanovení o výslovný zákaz zveřejnění obrazových snímků, obrazových a zvukových záznamů nebo jiných informací z řízení před soudem ohledně totožnosti poškozeného, který má speciální ochranu podle předchozího odstavce. V souvislosti se zásadou veřejnosti důvodová zpráva k zákonu č. 52/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961, o trestním řízení soudním, říká, že pokud nedojde k vyloučení veřejnosti z jednání, lze před přítomnou veřejností projednat nezbytné informace o totožnosti poškozeného, avšak *„veřejnost je vázána povinností sdělené informace dále nešířit a nezveřejnit vyobrazení i informace o poškozeném a jiné údaje vedoucí k jeho identifikaci. Účastní-li se tedy jednání média, mohou si sice, pokud s tím předseda senátu souhlasí, pořizovat zvukové či obrazové záznamy z hlavního líčení nebo veřejného zasedání, nicméně při přenosu záznamu v televizi či rozhlase musí zabránit zveřejnění vyobrazení poškozeného, jeho osobních údajů a jiných výše uvedených údajů.“*

Poslední odstavec limituje obecnou zásadu zveřejnění pravomocného rozsudku. V případě zvláště chráněného poškozeného může být pravomocný rozsudek, a všechna další rozhodnutí učiněná v hlavním líčení a veřejném zasedání, zveřejněn pouze po důsledné anonymizaci všech údajů týkajících se poškozeného. Zároveň má předseda senátu možnost rozhodnout o dalších s tím souvisejících omezeních.

²⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 152

2.1.3 § 8c [Zákaz zveřejnění odposlechu a záznamu]

Speciálně trestní řád upravuje podmínky zveřejnění informace o nařízení či provedení odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu nebo informace z něj získané, údaje zjištěné o telekomunikačním provozu a informace získané sledováním osob a věcí. Uvedené informace nelze zveřejnit bez souhlasu osoby, které se týkají, pokud by umožňovaly zjištění totožnosti této osoby a zároveň nebyly použity jako důkaz v řízení před soudem.

2.1.4 § 8d [Výjimky ze zákazu zveřejnění]

Ustanovení posledního paragrafu se věnuje výjimkám ze všech výše uvedených zákazů. Slouží k zajištění efektivní činnosti orgánů činných v trestním řízení a pro dosažení účelu trestního řízení. První výjimkou je zveřejnění jinak zakázané informace, která je nezbytná pro účely pátrání po osobách nebo pro jejich identifikaci. Dále z důvodu dosažení účelu trestního řízení, kterým je odhalení a potrestání pachatele trestného činu. Například se uplatní, pokud je zapotřebí zveřejnit údaje o poškozeném pro účely nalezení svědků, kteří by mohli přispět k objasnění důležitých skutečností. Další výjimkou je již mnohokrát zmíněný veřejný zájem. V tomto případě se v podstatě jedná o právo veřejnosti na informace, pokud toto právo převáží nad zájmem na ochranu osobních údajů a soukromí jednotlivce. Média by i přesto měla při sdělování informací ve veřejném zájmu respektovat pověst jiného a potřebu ochrany důležitých informací a stejně tak mít přesně zjištěn skutkový stav a poskytovat spolehlivé a přesné informace. Na závěr první odstavce § 8d opět výslovně zdůrazňuje ochranu zájmů a práv osoby mladší osmnácti let.

Poslední výjimkou ze zákazu zveřejnění informací je udělení souhlasu osobou, již se zákaz zveřejnění týká. V tomto případě pak souhlas dotčené osoby odstraňuje případnou protiprávnost zveřejnění informací. Zákon pro něj nevyžaduje žádnou speciální formu a je tedy nerozhodné, zda bude udělen ústně či písemně, předem či následně. Ustanovení pamatuje i na speciální případy, kdy se jedná o osobu zemřelou, a pro tuto situaci stanoví, že souhlas může udělit její manžel nebo partner, její děti nebo rodiče.

2.2 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže

Tento zákon jsou svou povahou speciální k trestnímu řádu, to znamená, že pokud nestanoví jinak, užije se ustanovení z trestního řádu. Na několika místech výše bylo zmíněno, že ustanovení trestního řádu obsahují výslovnou ochranu zájmů a práv mladistvého a také § 8a až § 8d trestního řádu lze použít i v řízení v trestních věcech mladistvých, a to ve spojení se speciálními ustanoveními zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Smyslem odlišné úpravy je omezení negativních vlivů na psychiku osob mladších osmnácti let, co nejmenší narušení osobních poměrů a soukromí a především zajištění dalšího zdravého sociálního rozvoje mladistvého. Zákonná úprava upřednostňuje utajení osobních údajů a soukromí mladistvého před zásadou veřejnosti trestního řízení a právem na informace.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže již v § 3, věnovanému základním zásadám, výslovně uvádí ochranu osobních údajů a soukromí před škodlivými a necitelnými zásahy a znovu vyzdvihuje zásadu presumpce nevinny. Detailněji je ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení rozvedena v § 52 až § 54 a § 94. Obecně lze říci, že přístup osob, které nejsou přímo dotčeny projednávaným případem, k informacím o osobě mladistvého, dalších zúčastněných osobách i samotném trestním řízení je zásadně omezen z důvodu nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti mladistvého.

2.2.1 § 52 [Zveřejňování informací]

Ustanovení vymezuje okruh informací, které je možné o řízení vedeném proti mladistvému zveřejnit ještě před pravomocným skončením stíhání. Lze uveřejnit jen takové informace, které neohrozí dosažení účelu trestního řízení, neboť jejich předčasné zveřejnění by mohlo ztížit objasnění celého případu. Stejně jako u trestního řízení vedeného proti dospělé osobě je nutné, aby orgány činné v trestním řízení důkladně zvažovaly jaké informace, v jakém rozsahu a kdy poskytnou. Druhou podmínkou pro zveřejnění určité informace je její neškodnost vůči osobnosti mladistvého a dalších osob zúčastněných na řízení. V tomto bodě zákonná úprava chrání základní údaje nejen mladistvého, proti kterému se řízení vede, i ostatních osob participujících na řešení

případu. Toto ustanovení opět směřuje k zajištění zachování osobních poměrů dotčených osob.

2.2.2 § 53 [Rozsah zákazu zveřejňování]

Následující ustanovení navazuje na § 52 a rozšiřuje jej o výčet subjektů, na něž zákaz zveřejňování osobních údajů o trestně stíhaném mladistvém dopadá. Zatímco přechozí paragraf ukládá povinnosti jen orgánům činným v trestním řízení, tento vztahuje zákaz zveřejnit informaci, která obsahuje jméno a příjmení mladistvého, nebo jinou informaci, která umožňuje identifikaci mladistvého, na každou osobu. Jinými slovy, nikdo nesmí takové informace jakýmkoli způsobem zveřejnit. Zároveň není ani rozhodné jakým způsobem osoba sama tyto informace získala, podstatné je, aby je nešířila dále.²⁶

Podle druhého odstavce nebude v rozporu se zákonem zveřejnění informací v souvislosti s vyhlášením policejního pátrání po mladistvém. Vzhledem k tomu, že pátrání prakticky nelze zrealizovat bez zveřejnění jeho identity, zákon tuto výjimku předpokládá.

2.2.3 § 54 [Hlavní líčení a veřejné zasedání]

Základním pravidlem pro konání hlavního líčení a veřejného zasedání před soudem pro mládež v trestní věci mladistvého je obligatorní vyloučení veřejnosti. Zákon vyjmenovává úplný výčet osob, které se jednání mohou účastnit, a to z důvodu blízkého vztahu k mladistvému nebo poškozenému či kvůli zajištění účelu trestního řízení. Výjimečně lze k jednání připustit i širší veřejnost, musí to však navrhnout samotný mladistvý a soud pro mládež schválit usnesením. Tímto ustanovením zákon upřednostňuje zájem mladistvých před ústavně chráněnou zásadou veřejnosti soudního jednání.

²⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 482

V návaznosti na vyloučení veřejnosti druhý odstavec výslovně zakazuje publikování jakýchkoliv informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, ve veřejných sdělovacích prostředcích nebo jiným způsobem, které by zahrnovaly jméno a příjmení mladistvého nebo jiný údaj, který by ho umožnil identifikovat. Tento zákaz se vztahuje nejen na textovou podobu informace, ale i na obrazové a zvukové záznamy, fotografie nebo malované podobizny.

2.2.4 § 94 [Uveřejnění výsledků řízení]

Hlava III. zákona o soudnictví ve věcech mládeže je věnována dětem mladším patnácti let, přičemž zájem na ochraně jejich soukromí a osobních údajů je ještě výraznější než u mladistvých. V zásadě je zcela vyloučena možnost uveřejnit ve veřejných sdělovacích prostředcích základní osobní údaje o dítěti a také o dalších účastnících řízení, mezi které patří například zákonní zástupci nezletilého dítěte.

2.3 Zákon o obětech trestných činů

Obětí trestné činnosti se rozumí „*fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil*“²⁷. Pokud byla trestným činem způsobena smrt, považuje se za oběť též příbuzný v pokolení přímém, sourozenec a manžel. Speciální zákonná úprava vychází z evropských předpisů a zohledňuje nutnost zacházet s oběťmi trestných činů citlivě, profesionálně a s respektem. Cílem je usnadnění jejich zotavení a ochrana před sekundární a opakovanou viktimizací. Základní zásady zákona o obětech trestných činů proto stanoví, že vyjmenované subjekty mají povinnost „*respektovat osobnost a důstojnost oběti, přistupovat k oběti zdvořile a šetrně a podle možností jí vycházet vstřícně*“²⁸ a zamezit tak druhotné újmě, která je následkem nešetrné reakce různých institucí a jednotlivců vůči oběti. Mezi těmito vyjmenovanými subjekty jsou výslovně uvedeny také sdělovací prostředky, neboť mnohdy dochází k sekundární viktimizaci právě neadekvátním způsobem

²⁷ § 2 odst. 2 zákona o obětech trestných činů

²⁸ § 3 odst. 2 zákona o obětech trestných činů

medializace případu, kdy jsou uváděny detailní informace týkající se oběti, její rodiny a soukromí.

3. Právní úprava médií před soudem

V kapitole věnované zásadě veřejnosti trestního řízení bylo řečeno, že pokud nedojde k vyloučení veřejnosti, může být kdokoliv přítomen v soudní síni při hlavním líčení a veřejném zasedání. V zásadě lze říci, že existuje dvojí veřejnost. První z nich je přítomna přímo, osobní účastí v soudní síni. Druhá přijímá sdělení nepřímo, prostřednictvím obrazových a zvukových záznamů v rozhlasovém a televizním vysílání. Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů, ve znění pozdějších předpisů, proto upravuje možnost uskutečňovat zvukové a obrazové záznamy a přenosy. Rozlišuje tři formy:

- a) obrazové a zvukové přenosy (přímý přenos formou televizního nebo rozhlasového vysílání a internetem) a obrazové záznamy (fotografie, film), které podléhají povolovacímu režimu ze strany předsedy senátu nebo samosoudce;
- b) zvukové záznamy, podléhající pouze oznamovací povinnosti; a
- c) písemné poznámky, kresby či stenografické záznamy, u nichž je režim jejich pořizování volný.²⁹

Je výlučnou pravomocí předsedy senátu nebo samosoudce, zda povolení poskytne. Musí při tom vždy zvažovat okolnosti jednotlivého případu, dbát rovnosti stran a zajistit, aby nebylo narušeno jejich právo na spravedlivý proces. Případné negativní rozhodnutí musí být propojeno s legitimním cílem a relevantně odůvodněno, jinak by se jednalo o libovůli soudce. Souhrnně u všech uvedených forem platí, že nesmí být narušována důstojnost soudního jednání a řádný průběh řízení. Média mají v této zákonné úpravě podklad pro uskutečňování významné úlohy informačního prostředníka a mohou umožňovat kontrolu soudní činnosti ze strany veřejnosti, poučovat o fungování justice a posilovat či snižovat důvěru v justiční systém.

²⁹ HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 30

4. Sankce za porušení předpisů

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů, mimo jiné stanoví sankce za porušení zákazů zveřejnění osobních údajů, které jsou předmětem všech výše zmíněných ustanovení upravujících poskytování informací v souvislosti s trestním řízením. Pokud fyzická osoba překročí některý z uvedených zákazů, tím, že neoprávněně zveřejní osobní údaj, na který se vztahuje zákonná ochrana, dopustí se přestupku podle § 44a zákona o ochraně osobních údajů a hrozí jí pokuta až do výše 1.000.000,- Kč. Pokud tak učiní prostřednictvím tisku, filmu, rozhlasu, televizi nebo veřejně přístupnou počítačovou sítí lze jí uložit pokutu až do výše 5.000.000,- Kč. Zákon tedy za porušení zákazu zveřejnění osobních údajů pomocí médií stanovuje několikanásobně vyšší sankci. Důvodem je vysoká účinnost tohoto způsobu a větší počet možných adresátů. Totožná úprava dopadá i na právnické osoby nebo fyzické osoby podnikající.³⁰

Dojde-li při neoprávněném zveřejnění osobních údajů ke způsobení vážné újmy na právech nebo oprávněných zájmech dotčené osoby, přichází v úvahu postih za trestný čin neoprávněného nakládání s osobními údaji podle § 180 trestního zákoníku.

Vedle těchto veřejnoprávních prostředků existuje i několik možností obrany za pomoci práva soukromého. Pomineme-li některé druhy žalob na ochranu proti zásahům do osobnostních práv, jsou typickými instituty právo na uveřejnění odpovědi a dodatečného sdělení, zakotvené pro tisková média v zákonu č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku, ve znění pozdějších předpisů, a pro média elektronická v zákonu č.231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů. „*Cílem práva na odpověď je zajistit každému možnost obhájit se proti určitým tvrzením (nikoli názorům), které jsou šířeny médii a které mohou ohrozit osobnostní práva.*“³¹ V praxi tedy může dojít k tomu, že osoba, která se cítí být dotčena neúplným či pravdu zkreslujícím tvrzením, má právo podat žádost o uveřejnění odpovědi, ve které takové tvrzení uvede na pravou míru. Naproti tomu se právo na uveřejnění dodatečného sdělení týká specificky trestního řízení. Pokud média informovala veřejnost o probíhajícím trestním řízení proti určité osobě, a tuto

³⁰ § 45 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů

³¹ ROZEHNAL, Aleš. *Mediální právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012, s. 223

osobu bylo možné na základě obsahu informace ztotožnit, má tato osoba právo po ukončení trestního řízení pravomocným rozhodnutím požadovat zveřejnění konečného výsledku.³² Právo na dodatečné sdělení je třeba dovozovat z důsledného uplatňování zásady presumpce nevinny.

³² § 11 zákona č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku, ve znění pozdějších předpisů

5. Praktická část

Následující kapitoly jsou věnovány analýze článků souvisejících s problematikou této práce. Jako zdroj byla vybrána dvě celostátní česká periodika, a to deník Právo³³ a bulvární deník Blesk³⁴. V obou případech se jednalo o regionální mutaci pro Středočeský kraj a pro hlavní město Prahu. Tato periodika dlouhodobě patří mezi tři nejčtenější celostátní deníky, kdy deník Blesk je s odhadovanou čteností 1.153.000 obyvatel České republiky na jedno vydání vůbec nejčtenějším celostátním deníkem.³⁵ Jejich výběr byl založen na myšlence dvou odlišných zdrojů informací, které oslovují největší část populace a svým způsobem se tak nejvíce podílejí na utváření povědomí o veřejném dění a v našem případě na formování názorů o kriminalitě, fungování justičního systému a trestání pachatelů trestných činů. Vzhledem k tomu, že se téma této práce nevztahuje k žádné konkrétní události a za předpokladu, že oba deníky na své stránky zařazují články o probíhajících či skončených trestních řízeních téměř neustále, bylo zkoumané období vybráno zcela náhodně jako období měsíců září, říjen a listopad roku 2013. V tomto časovém úseku jsem prošla každý vydaný výtisk obou periodik a sesbírala veškeré články související s problematikou této práce. Tento soubor textů a fotografií, které v některých případech doprovázely vybraný text, byl dále analyzován níže popsanými metodami s cílem popsat způsob, jakým vybrané deníky informují o trestním řízení a dodržování zákonných pravidel, uvedených v předchozí teoretické části práce.

5.1 Kvantitativní analýza

Kvantitativní analýza je metoda zkoumání mediálních obsahů, kterou lze charakterizovat jako vysoce standardizovanou, systematickou a nezávislou na osobě provádějícího výzkumníka. Pomocí statistických metod, tabulek a grafů, příznačných pro kvantitativní analýzu, bude zodpovězeno několik výzkumných otázek, formulovaných s cílem vytvořit obecný přehled umožňující základní orientaci v sebraných textech a náhled do problematiky trestního řízení zobrazovaného v médiích.

³³ Právo. Praha: Borgis, a. s., 2013. ISSN 1211-2119

³⁴ Blesk. Praha: Czech News Center, a.s., 2013. ISSN 1213-8991

³⁵ MEDIAN. *Media Projekt*. 2013. Dostupné z http://www.median.cz/docs/MP_2013_zprava.pdf

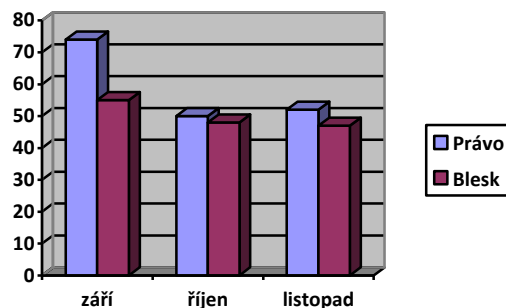
Zároveň budou vedle sebe postaveny údaje z každého periodika zvlášť, což umožní jejich elementární porovnání.

Výběrový soubor je vymezen jednak vybranými deníky a také z časového hlediska, jak již bylo popsáno výše. Jako kódovací jednotka, tedy „*nejmenší prvek analýzy, kterého si budeme všímat*“³⁶, je zvolen každý článek, jehož hlavním tématem je informování o probíhajícím nebo skončeném trestním řízení či o pachatelích nebo obětech trestných činů. Následující podkapitoly se komplexně věnují čtyřem položeným výzkumným otázkám a shrnují výsledek kvantitativní analýzy.

5.1.1 Počet článků v analyzovaných měsících

První výzkumná otázka směřuje k prostému počtu relevantních článků v jednotlivých zkoumaných měsících u obou periodik. Graf č. 1 znázorňuje množství jednotek v každém měsíci a barevně jsou odlišena periodika. Celkově se jedná o 176 článků v deníku Právo a 150 článků v deníku Blesk.

Graf č. 1

V měsíci září je počet jednotek zejména v deníku Právo, méně pak v deníku Blesk, o něco vyšší než v následujících měsících. Toto zjištění jsem pro zajímavost porovнала s policejní statistikou celkové kriminality v České republice v roce 2013, dostupnou z internetových stránek Policie České republiky.³⁷ V měsíci září bylo zjištěno celkem 21.749 trestných činů, následující měsíc se počet zjištěných trestných činů

³⁶ TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010, s. 105

sníží na 21.599 a dále je statistický údaj opět o něco nižší, a to na počtu 20.037 trestných činů spáchaných v měsíci listopadu. Dá se tedy říct, že sestupný počet relevantních článků, zveřejněných ve zkoumaných denících v daném období kopíruje reálnou kriminalitu. Zároveň se počet jednotek v rámci různých měsíců dramaticky nemění.

Co se týče porovnání mezi oběma periodiky, zejména ohledně většího početního rozdílu v měsíci září, je nutné uvést, že v tomto měsíci byly stránky deníku Blesk doslova zahlceny kauzou mrtvých českých turistek v Egyptě, jejichž manžel a otec byl považován za hlavního podezřelého a zadržován v přímořském letovisku. Z výzkumného souboru článků byly záměrně vyřazeny články, které v rámci tohoto trestního řízení vedeného egyptskými i českými úřady, nepodávaly informace o samotném postupu v řízení, ale pouze o nepodstatných skutečnostech. Pro představu se jednalo o popis toho, jak pozůstalý manžel tráví jeden svůj den v hotelu v Egyptě, článek o tom, jak manželé vybírali dovolenou, nebo později o tom, jak se dotyčný vrací domů a do práce. S ohledem na tuto skutečnost lze z Grafu č. 1 vyčíst, že obě periodika věnují zkoumané problematice každý měsíc na svých stránkách přibližně stejný a ne malý prostor. Informování o různých trestných činech, jejich pachatelích a novinky z trestních řízení tedy média považují za důležitou součást své činnosti a umožňují tak svým čtenářům, což je s ohledem na čtenost zkoumaných deníků poměrně široká veřejnost, utvářet si názor na český justiční systém, hodnotit jej a zajišťují tak významnou funkci jeho kontroly.

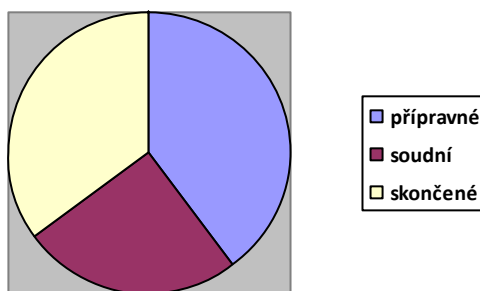
5.1.2 Fáze trestního řízení

Trestní řízení lze zjednodušeně rozdělit na dvě základní fáze. První je tzv. předsoudní trestní řízení nebo také podle dikce trestního řádu *přípravné řízení*. V tomto stadiu dochází ze strany orgánů činných v trestním řízení k zjištění spáchaného trestného činu, zajištění osob, u kterých je důvodné podezření, že trestný čin spáchaly, a shromáždění všech dostupných důkazů. Většina zákonných ustanovení o zveřejňování informací o trestním řízení, uvedených v předchozí teoretické část práce, se vztahuje právě na toto stadium. Druhou fází je *řízení před soudem*. Jedná se o typické hlavní

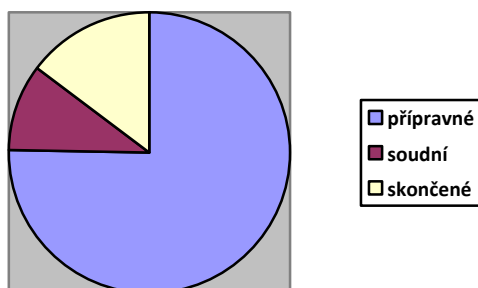
³⁷ dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

líčení nebo veřejné zasedání, které se nejčastěji vybaví pod pojmem soudní řízení. V rámci něho dochází k provádění důkazů a výslechu svědků a je zakončeno vynesením rozsudku. Osoba, která byla v přípravném řízení vedena jako *podezřelá* či *obviněná*, je v tomto stadiu vedena pod pojmem *obžalovaný*. Toto správné terminologické označení je významné především z hlediska dodržování základní zásady presumpce nevinoty a bude mu ještě dále věnována pozornost. Pro účely kvantitativní analýzy je zavedeno ještě třetí stadium trestního řízení, které je pracovně označeno jako *skončené*. Lze jej popsat jako období následující po vynesení odsuzujícího nebo osvobozujícího rozsudku. Důvodem pro zavedení pomyslného třetího stadia je skutečnost, že média by měla informovat nejen o tom, že byl trestný čin spáchán, ale také o tom, že jeho pachatel byl řádně potrestán a spravedlnosti bylo učiněno za dost. Tento typ informací je důležitý zejména pro posílení či oslabení důvěry veřejnosti v justiční systém. Graf č. 2 a Graf č. 3 zobrazují rozložení tří výše popsaných fází trestního řízení v rámci zkoumaných článků za celé tříměsíční období, pro každé periodikum zvlášť.

Graf č. 2 – deník Právo

Graf č. 3 – deník Blesk

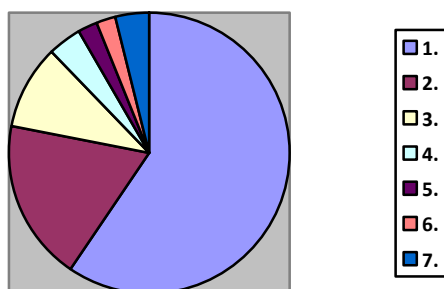
Z Grafu č. 2, který zaznamenává články otisknuté v deníku Právo, je patrné téměř vyvážené rozložení přípravného (celkový počet 70 jednotek) a skončeného řízení (celkový počet 62 jednotek). Naopak v Grafu č. 3, zobrazujícím články v deníku Blesk, výrazně převládá přípravné řízení (113 jednotek z celkového počtu 150). Převaha článků pojednávajících o tom, že bylo zjištěno velké množství spáchaných trestných činů, a na druhé straně nedostatek informací o jejich úspěšném vyřešení a uzavření může v širším kontextu vzbuzovat ve čtenáři pocit, že práce orgánů činných v trestním řízení není dostatečná či prohlubovat nedůvěru v justiční systém. V tomto ohledu dle mého názoru plní deník Právo úlohu zástupce veřejnosti u soudu lépe.

5.1.3 Trestný čin

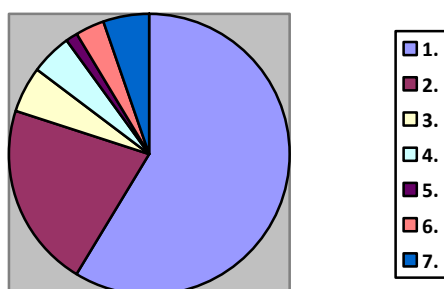
Předmětem každého trestního řízení je jeden nebo více trestných činů. Výzkumný soubor článků tedy obsahuje množství jednotlivých trestných činů a třetí výzkumná otázka si klade za cíl jejich rozdělení do jednotlivých oblastí. Podobně jako ve zvláštní části trestního zákoníku jsem pro účely analýzy vytvořila sedm oblastí, které se od sebe liší objektem, proti kterému ten který trestný čin směřuje. První oblastí jsou trestné činy *proti životu a zdraví*, mezi které je zařazena vražda, zabití a ublížení na zdraví. Do druhé oblasti trestných činů *proti majetku* patří krádež, loupež, zpronevěra a podvod. Objektem třetí oblasti je *pořádek ve věcech veřejných* a spadá sem úplatkářství a zneužití pravomoci úřední osoby. Čtvrtá skupina trestných činů *proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti* zahrnuje znásilnění, sexuální nátlak a pohlavní zneužití. V páté oblasti směřující *proti svobodě* jsou trestné činy omezování osobní svobody, týrání a vydírání. Do šesté skupiny patří trestné činy *s omamnými a psychotropními látkami a jedy*. Sedmou skupinu tvoří zbytkové trestné činy, jejichž zastoupení bylo ve zkoumaném souboru článků výjimečné, jedná se například o porušení listovního tajemství, daňové trestné činy nebo ohrožení utajované informace.³⁸ Následující Graf č. 4 a Graf č. 5 zobrazují zastoupení jednotlivých oblastí v souboru zkoumaných jednotek. Opět pro obě periodika zvlášť a pro celé tříměsíční období.

³⁸ Jednotlivé oblasti jsou výsledkem rozdělení trestných činů pro účely této práce a nekorespondují s rozdělením trestných činů podle zákona.

Graf č. 4 – deník Právo

Graf č. 5 – deník Blesk

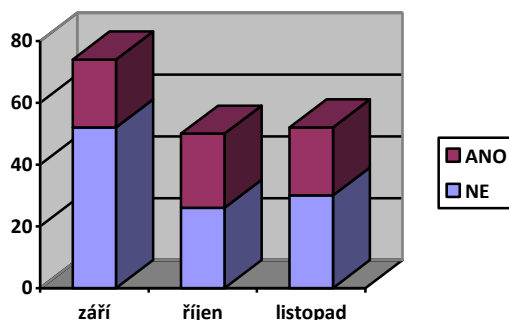

„Dejte mi jednu vraždu denně.“ Řekl Alfred Harmsworth, známý jako lord Nordcliffe, který v roce 1896 založil britský bulvární deník Daily Mail. A platí to dodnes. Drtivá většina trestných činů zobrazovaných na stránkách dvou zkoumaných periodik směřuje proti lidskému životu a zdraví. Druhou nejpočetnější oblastí jsou trestné činy proti majetku. Srovnáme-li toto zjištění opět s již výše zmíněnou policejní statistikou celkové kriminality v České republice za rok 2013, zjistíme, že reálnému rozložení neodpovídá. Zatím co majetkové trestné činy (druhá skupina) mají největší zastoupení, násilné trestné činy (první skupina) v porovnání s nimi netvoří ani desetinu. Lze tedy říci, že násilí a vraždy jsou pro novináře velmi atraktivním tématem, a vzhledem k tomu, že obě zkoumaná periodika patří mezi tři nejčtenější celostátní deníky, musí být atraktivní také pro samotné čtenáře. Stejně by se dala hodnotit i skutečnost, že třetí nejpočetnější oblastí ve zkoumaných člancích jsou trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných, přestože ze statistiky vyplývá, že tato skupina patří mezi ty nejméně početné.

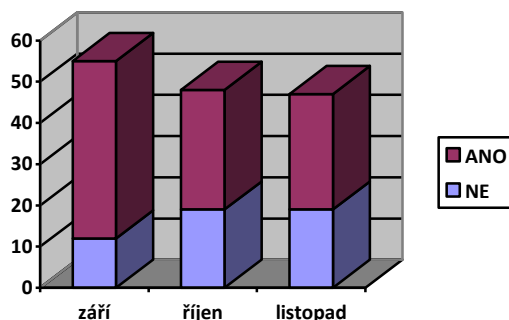
5.1.4 Doprovodná fotografie

Účelem poslední výzkumné otázky je zaznamenat počet článků, které obsahují pouze prostý text, a článků, u nichž je text doprovázen související fotografií nebo kresbou. Následující Graf č. 6 a Graf č. 7 na tuto otázku názorně odpovídají. Pro každé zkoumané periodiku jeden graf, tentokrát s rozdělením jednotlivých měsíců.

Graf č. 6 – deník Právo

Graf č. 7 – deník Blesk

Na první pohled jsou oba grafy rozdílné. Na stránkách deníku Právo mají větší množství zastoupení články obsahující pouze text, fotografie je v tomto případě brána jako pouze doplňkový materiál nesoucí menší informační hodnotu. Oproti tomu deník Blesk považuje názorný obrazový materiál za stěžejní prvek a ke většině článků umísťuje nejméně jednu doplňující fotografii. Výsledek odpovědi na čtvrtou výzkumnou otázku není nijak překvapující, a to s ohledem na celkovou podobu obou deníků, která je diametrálně odlišná. V rámci jednotlivých měsíců nebyl zaznamenán výrazný výkyv v počtu článků obsahujících nebo postrádajících doprovodnou fotografii. Obrazový materiál přesto tvoří významnou část sdělení a vzhledem k tomu, že i zákonná úprava

věnuje možnosti jeho zveřejnění nemalou pozornost, bude dále rozebrán v rámci kvalitativní analýzy.

5.1.5 Shrnutí

Pomocí kvantitativní analýzy výzkumného souboru jednotek byly zodpovězeny čtyři základní výzkumné otázky, které nastínily problematiku zobrazování trestných činů a trestního řízení na stránkách obou zkoumaných periodik. Přestože obě média informují o stejných událostech, obecně a mnohdy také doslova, forma jejich sdělení je odlišná. Nejmarkantněji je tento rozdíl znatelný na podobě jednotlivých článků, respektive na umístování doprovodných fotografií k nim. A dále na zastoupení jednotlivých fází trestního řízení, kdy deník Blesk věnuje převážnou pozornost oznámení o spáchaném trestném činu a poněkud zanedbává informace o jejich následném řešení. Na stránkách deníku Právo se tento nepoměr nevyskytuje. Přesto lze s uspokojením říct, že oba deníky zařazují články týkající se problematiky této práce v hojném množství a plní tak důležitou informační funkci.

5.2 Kvalitativní analýza

Kvalitativní analýza bývá nejčastěji definována jako protiklad kvantitativního výzkumu, protože jejím nejvýraznějším znakem je absence matematických a statistických metod. Zásadní rozdíl spočívá také v reliabilitě. Kvalitativní výzkum není tak snadno zopakovatelný jiným výzkumníkem, protože se jedná převážně o subjektivní hodnocení, a z toho důvodu je problematická i zobecnitelnost jeho závěrů.³⁹ Dalším typickým znakem je analýza dat již při jejich sběru a následná úprava výběrového souboru. Pro účely kvalitativní analýzy byl na základě zběžného pročtení všech sebraných článků, které byly jako celek podrobeny kvantitativnímu výzkumu, vyselektován užší výběrový soubor. Pozornost nebyla věnována velmi krátkým článkům, ale zaměřila se na komplexní dlouhé články, reportáže a doprovodné fotografie. Základní výzkumnou otázkou, na kterou se následující kapitoly budou snažit

³⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2008, s. 47-51

odpovědět, je, jakým způsobem oba deníky informují o trestním řízení, zejména jestli dodržují všechna zákonem předepsaná pravidla. Vybrané články budou analyzovány detailněji se zaměřením na jednotlivé věty či slova.

5.2.1 Deník Právo

Pohled čtenáře ze všeho nejdříve padne na výrazný titulek každého z novinových článků, který utváří první dojem a nastiňuje hodnocení textu, který následuje. V rámci zkoumaného souboru článků se objevují titulky vesměs podobného rázu, jako například „*Dva muži přepadli hernu*“⁴⁰, „*Vrazi důchodce dostali dvacet let*“⁴¹ nebo „*Mladík půjde za vraždu příbuzné do vězení*“⁴². Mezi těmito neutrálními titulky se občas vyskytnou výjimky, obsahující hodnotící prvek, většinou v podobě přídavného jména – „*Krutý vrah studentů dostal doživotí*“⁴³ a „*Brutální vražda mladého páru u soudu*“⁴⁴. V případech, kdy se hodnotící prvek vyskytuje, jde opravdu o tak nelidský trestný čin, že jej jeho označení vystihuje a je zcela na místě.

Velký prostor teoretická část této práce věnuje možnostem zveřejnění totožnosti osob majících účast na trestním řízení. V přípravném řízení by neměly uniknout žádné osobní údaje podezřelých osob ani poškozených. Toto omezení je novináři řešeno pojmenováváním takových osob pouze prostřednictvím křestního jména spojeného s věkem či místem bydliště osoby. Čtenář tedy není ochuzen o elementární popis osoby, které se článek týká, a zároveň není porušen žádný zákonný zákaz. Vzhledem k tomu, že tyto zákazy směřují k ochraně osob zúčastněných na trestním řízení a jejich nejbližšího okolí, v některých případech se lze pozastavit nad detailností zveřejněných údajů, které na první pohled žádné ustanovení neporušují. V článku informujícím o trestném činu vraždy je uvedeno „*(...) šestadvacetiletém Štěpánu O. Včera ráno měl v rodinném domě v Šafářově ulici v pražské Hostivaři zavraždit svou matku (53)*.“⁴⁵ Dle mého názoru jsou tyto informace v rozsahu, který umožňuje ztotožnění osoby podezřelého i jeho oběti, minimálně osobami žijícími v okolí uvedeného místa.

⁴⁰ Dva muži přepadli hernu. Právo. 16. 9. 2013. str. 7

⁴¹ Vrazi důchodce dostali dvacet let. Právo. 2. 10. 2013, str. 7

⁴² Mladík půjde za vraždu příbuzné do vězení. Právo. 17. 10. 2013. str. 7

⁴³ Krutý vrah studentů dostal doživotí. Právo. 13. 9. 2013. str. 4

⁴⁴ Brutální vražda mladého páru u soudu. Právo. 11. 9. 2013. str. 7

⁴⁵ Ubodal matku, chytily ho po šesti hodinách. Právo. 5. 9. 2013. str. 7

Trestní řád zakotvuje také výjimky ze zákazu zveřejnění. Jednou z nich je veřejný zájem, který převáží nad ochranou osobních údajů. Takovým případem byl článek o skautských vedoucích, kteří pohlavně zneužívali desítky dětí.⁴⁶ Deník Právo o nich informoval ještě v přípravném řízení, a to s uveřejněním celých jmen obou obviněných. Veřejný zájem lze spatřovat například v možnosti zjištění jejich dalších obětí. Samostatnou skupinu pak tvoří články, které pojednávají o trestním řízení spojeném s veřejně známou osobností, například s celebritou nebo politikem. Jeden příklad za všechny - „*Podle informací Práva byl včera navečer zastřelen životní partner náměstkyně ústeckého hejtmana a předsedkyně okresního výkonného výboru ČSSD Jany Vaňhové Roman Houska (51)*.“⁴⁷ Touto jedinou větou došlo prakticky k porušení hned několika ustanovení trestního řádu. Poškozený však byl osobou veřejně známou a v médiích již dříve zobrazovanou, a musí obecně akceptovat větší mediální zájem. V jediném případě z celého zkoumaného souboru článků, byla zveřejněna zcela zakázaná informace, a to fotografie zavražděného muže⁴⁸. Důvodem byla výzva policejních orgánů, aby se přihlásili případní svědci s informacemi, které by mohly pomoci vyšetřování.

Medializace určitého případu může být často velmi citlivá pro okolí osob bezprostředně trestným činem zasažených. V rámci zkoumaných článků v deníku Právo jsem u žádného z nich nenabyla dojmu, že by se vyjadřoval necitelně, nepatřičně nebo příliš zasahoval do soukromí poškozených nebo jejich blízkých. Například velmi bolestnému případu dvouleté holčičky, kterou usmrtilo nákladní auto, byl na stránkách deníku věnován pouze stručný informativní článek s uvedením, že „*Okolnosti nechce policie kvůli rodině, která se zhroutila, zveřejňovat*.“⁴⁹

V rámci kvalitativní analýzy byla pozornost věnována také dodržování zásady presumpce nevinny. Jedním ze sledovaných jevů bylo pojmenování osoby, vůči které je trestní řízení vedeno, správným termínem podezřelý, obviněný, obžalovaný nebo odsouzený. Stejně jako se časem vyvíjí fáze trestního řízení, vzrůstá i míra pravděpodobnosti, že určitá osoba trestný čin opravdu spáchala. Nesprávné informování může mít vliv na utváření názoru veřejnosti a dotčená osoba je vystavena riziku, že ji

⁴⁶ Vedoucí skautů sexuálně zneužili desítky dětí. Právo. 17. 9. 2013. str. 9

⁴⁷ Partner ústecké exhejtmanky Vaňhové Roman Houska byl zavražděn. Právo. 19. 11. 2013. str. 1

⁴⁸ Policisté obvinění v souvislosti s vraždou. Právo. 10. 9. 2013. str. 8

čtenář odsoudí dříve, než k tomu reálně dojde soudní cestou. Výsledkem analýzy je zjištění, že novináři deníku Právo používají termíny velmi důsledně. Všechny osoby v článcích byly správně pojmenovány s ohledem na své postavení v jednotlivých fázích trestního řízení. Stejně tak u všech doprovodných fotografií byl uveden popis, se správným procesním označením vyobrazené osoby a případně i se jménem. Nadto v drtivé většině článků, které informovali o skončení trestního řízení, byl uveden údaj, zda je rozhodnutí soudu pravomocné nebo nikoliv – „*Rozsudek není pravomocný, obžalovaní se proti verdiktu na místě odvolali.*“⁵⁰ Dodržování zásady presumpce nevinny je však nejvíce patrné ze samotných textů, z volby slov a slovních spojení a celkového dojmu u článku. Pokud článek pojednává o přípravném řízení, autoři textu při popisu trestného činu nešetří slovy typu „*údajně*“, „*zřejmě*“ a „*pravděpodobně*“. Dávají tak čtenáři dojem, že nic není postaveno na jisto, a zároveň se vyvarují možného předčasného odsuzování.

Co se týče možného hodnocení osob nebo celého případu ze strany deníku, je taktéž velmi opatrný. Až na drobnosti jsou články velmi neutrální. Pro ilustraci - „*Nepochopitelně reagoval řidič, který na přechodu srazil šestiletou dívku.*“⁵¹ či „*Překvapivě v pondělí odmítl vypovídat (...).*“⁵² Pokud text obsahuje rozsáhlejší hodnocení, například o psychickém stavu pachatele, je vždy uvedeno jako citace s odkazem na externí zdroj. Tím je ve většině případů názor soudního znalce nebo státního zástupce – „*Znalkyně muže v úterý označila za disociálního psychopata bez schopnosti empatie.*“⁵³

⁴⁹ Holčičku usmrtilo nákladní auto. Právo. 16. 10. 2013. str. 7

⁵⁰ Za týrání cizince patnáctileté tresty. Právo. 5. – 6. 10. 2013. str. 7

⁵¹ Srazil holčičku, zraněné dal pětistovku a ujel. Právo. 11. 9. 2013. str. 6

⁵² Měl zabít na zakázku, u soudu odmítl vypovídat. Právo. 5. 11. 2013. str. 7

⁵³ Krutý vrah studentů dostal doživotí. Právo. 13. 9. 2013. str. 4

5.2.2 Deník Blesk

Deník Blesk je od prvního analyzovaného periodika na první pohled velmi odlišný. Svými titulky, zabírajícími někdy i téměř celou plochu nejen úvodní strany, se snaží spíše šokovat, a to neohledně na informace poskytnuté v samotném textu pod ním. O některých nadpisech by se dalo polemizovat, zejména z hlediska vhodnosti s ohledem na okolnosti popisované události – „*Byli to bordeláři! Tak jsem je zabil!!*“⁵⁴ nebo „*Miminko rozsekala sekerou.*“⁵⁵ Celkový názor na popisovanou událost je tak výrazně ovlivněn prvním dojmem, který si čtenář po přečtení takového titulku utvoří. V jednom ze zkoumaných článků byl takový titulek navíc zcela zavádějící. Článek uvedený slovy „*Cejch vraha mu zůstane!*“⁵⁶ v textu pouze jednou větou vyjadřuje obavy, že bude podezřelý veřejností předčasně odsouzen. Dle mého názoru právě takový titulek na stránkách nejčtenějšího deníku v zemi je sám způsobilý zapříčinit, že veřejnost podezřelého bez jakýchkoliv důkazů odsoudí.

Z kvantitativní analýzy vyplynulo, že deník Blesk ve větší míře zveřejňuje k jednotlivým článkům doprovodné fotografie. Vzhledem k tomu, že ne vždy je možné zároveň zveřejnit totožnost osoby na fotografii, je téměř polovina všech fotografií ve zkoumaném období zaslepená. Tedy osoby na ní vyobrazené mají oči překryté černým pruhem. Kromě fotografií různých osob se často objevuje obrazová dokumentace místa činu. Většinou se jedná o pohled z ulice na určitou budovu⁵⁷ nebo o letecké záběry⁵⁸. V několika případech doprovázel text ilustrativní materiál. Například součástí článku o smrti dvouleté holčičky⁵⁹ je vyobrazena možná rekonstrukce události pomocí počítačové grafiky. Pro účely pátrání po osobách byl v jednom případě použit záznam z bezpečnostní kamery s popiskem „*Tento muž okradl důchodkyni o peněženku. Poznáváte ho?*“⁶⁰ Tyto typy doprovodného obrazovaného materiálu se v deníku Právo nevyskytovaly vůbec.

Deník Blesk celkově více věnuje pozornost okolnostem trestného činu než informacím o probíhajícím trestním řízení. Nejčastěji se objevují různá vyjádření osob

⁵⁴ Byli to bordeláři! Tak jsem je zabil!! Blesk. 11. 9. 2013. str. 3

⁵⁵ Miminko rozsekala sekerou. Blesk. 11. 10. 2013. str. 4

⁵⁶ Cejch vraha mu zůstane!. Blesk. 5. 9. 2013. str. 1, 2 a 3

⁵⁷ Miminko rozsekala sekerou. Blesk. 11. 10. 2013. str. 4

⁵⁸ Tady zakopali mrtvoly popravených. Blesk. 2. 10. 2013. str. 3

⁵⁹ Bušila na řidiče, ale on neslyšel! Blesk. 17. 10. 2013. str. 2

⁶⁰ Okradl stařenku a pak jí vynadal. Blesk. 8. 10. 2013. str. 4

žijících v okolí místa činu. Jejich názory jsou zveřejňovány vedle oficiálních vyjádření policejních orgánů a budí tak dojem ověřené a pravdivé informace. „*Pokud vím, tak byla adoptovaná [pozn. poškozená]. Oni byli strašně hodní lidé, ale v poslední době měli s dívčinou nějaké problémy. Možná se v ní probudily nějaké špatné geny, kdo ví. Ale je strašně jak to dopadlo, povzdechla si sousedka.*“⁶¹ Stejnou spekulaci můžeme najít také u článku o nalezení dvou mrtvých těl – „*Podle mě je někdo popravil a takhle se jich zbavil, řekl Blesku soused.*“⁶² Přičemž v tomto případě se domněnka souseda dostala rovnou do titulku článku. V první polovině listopadu roku 2013 došlo k brutální vraždě dvou lidí a deník Blesk této kauze věnoval v následujících dnech několik článků. V prvním z nich informuje o samotném trestném činu, výčtu obětí a doplňuje několika ilustrativními fotografiemi muže s pistolí, policejních orgánů, sanitky a mapou s vyznačeným místem činu.⁶³ Den poté už se u článku objevuje zaslepená fotografie jedné z obětí, její křestní jméno a věk.⁶⁴ Přestože v celém článku není ani jedna zmínka o pokračování oficiálního vyšetřování, objevuje se spekulace, že oběť byla těhotná a „*Podle některých informací byl střelec učitel zavražděné dívky Ondřej D. (31), zamiloval se do ní.*“ V dalším článku je pozornost věnována už jen osobě obviněného. Text „*Ondřej D. žije se svými rodiči a manželkou, kterou si vzal asi před rokem a půl v rodinném domku.*“⁶⁵ je doplněný fotografií z jeho svatby. Dle mého názoru je tento typ zveřejněných informací s ohledem na blízké obviněného velmi necitelný a představuje velký zásah do jejich soukromí.

Co se týče dodržování zásady presumpce nevinny deník Blesk, podobně jako předchozí zkoumané periodikum, používá formulace typu „*měl*“, „*prý*“ nebo „*údajný*“. Přesto se v závěru zkoumaného období objevují články, týkající se vyšetřování pokusu vraždy, kdy pachatel polil svoji oběť kyselinou, ve kterých deník Blesk podezírá z tohoto trestného činu muže, který nebyl ani obviněn. „*Jak Blesk zjistil, motivy strašného útoku mohou být dva. Může jít o mstu z nešťastné lásky. Ale útok mohl souviset i s její prací v personální agentuře.*“⁶⁶ Zbytek článku se věnuje vztahu poškozené s taxikářem Janem D., se kterým se údajně nedlouho před událostí rozešla. Následující den uvádí, že „*stín podezření tak stále více padá na jejího bývalého přítele,*

⁶¹ Kamarádka zastřelené tvrdí: rozešli se spolu. Blesk. 6. 11. 2013. str. 2

⁶² Tady zakopali mrtvoly popravených. Blesk. 2. 10. 2013. str. 2

⁶³ Popravil dva lidí!. Blesk. 5. 11. 2013. str. 5

⁶⁴ Byla s vrahem těhotná? Blesk. 6. 11. 2013. str. 2

⁶⁵ Vraždící učitel s Denisou randil rok a půl. Blesk. 7. 11. 2013. str. 2 a 3

plzeňského taxikáře Jana D. (38)“⁶⁷, a to přestože zároveň výslovně uvádí, že policejní orgány se k jeho osobě doposud nevyjádřily.

Jak vyplývá z některých výše uvedených citací, zvolená slova a slovní spojení ve zkoumaných textech jsou poněkud silná a tvrdá. Velmi často, při porovnání s deníkem *Právo*, jsou se značným důrazem užívány hodnotící prvky. Článek s titulkem „*Prasák znásilnil holčičku*.“⁶⁸ nebo text „*To je trest, který si odpývá »matka bestie« Iveta H.*“⁶⁹ patří k nejvýraznějším z nich.

5.2.3 Shrnutí

Kvalitativní analýza umožnila hlubší prozkoumání jednotlivých textů na úrovni slov a slovních spojení. Zaměřila se celkem na pět hlavních okruhů. Titulky jednotlivých článků, ke kterým každý z deníků přistupuje jiným způsobem. Dále zveřejňování totožnosti osob v rámci probíhajícího trestního řízení, v textové i obrazové podobě. V tomto bodě lze říci, že jsou zákonné povinnosti více méně dodržovány. Rozdílná byla také míra medializace a informování o určité kauze jako celku. Deník *Blesk* se v tomto případě vždy snažil o získání jakýchsi zákulisních informací, například oslovováním osob z okolí místa činu. Analýza se také zaměřovala na dodržování presumpce nevinny a hodnocení případů ze strany deníku. I v těchto bodech prohloubila rozdíly mezi oběma deníky, které předchozí kvantitativní výzkum pouze nastínil.

⁶⁶ Tuto krásku znetvořila kyselina. *Blesk*. 20. 11. 2013. str. 6

⁶⁷ Znetvořená Martina (25) měla nového milence! *Blesk*. 21. 11. 2013. str. 8

⁶⁸ Prasák znásilnil holčičku. *Blesk*. 8. 10. 2013. str. 5

⁶⁹ Deváté uškrtila po porodu. *Blesk*. 24. 10. 2013. str. 6

Závěr

Cílem bakalářské práce bylo vytvořit ucelený přehled zákonných ustanovení, která upravují pravidla pro zveřejňování informací o probíhajícím trestním řízení, o osobách zúčastněných na takovém řízení a následně tato pravidla konfrontovat s reálnou publikační činností médií.

V teoretické části byly popsány základní pojmy, které zaštiťují téma jako celek. Ústavní principy svobody projevu, práva na informace a zákazu cenzury jsou nejdůležitějším podkladem pro činnost médií a jejich dodržování je předpokladem fungování každého demokratického státu. Ústředním tématem práce bylo trestní řízení. S méně či více závažnými trestnými činy se setkáváme každý den, a přestože se jedná o negativní události, tvoří součást našeho světa jako každé jiné. Nejdříve bylo nutné osvětlit dvě nejdůležitější zásady, presumpci nevinny a zásadu veřejnosti, které tvoří základ celé problematiky. Následně byla provedena právní rešerše předmětných zákonů a ve spojitosti s odbornou literaturou a soudní judikaturou podán přehled jednotlivých práv a povinností.

Účelem praktické části bylo zaznamenat, jakým způsobem dvě vybraná periodika poskytují informace o probíhajícím trestním řízení. Pro výzkum zvolené tříměsíční období se ukázalo jako dostačující. Z celkového počtu 326 sebraných článků vznikl výzkumný soubor bohatý na informace. Výsledkem kvantitativní analýzy bylo zodpovězení čtyř výzkumných otázek, které směřovaly k vytvoření základního přehledu o dané problematice. Grafy znázorňující počty článků v jednotlivých měsících, rozdělení fází trestního řízení, druhy trestných činů a umístění doprovodných fotografií elementárně porovnali zkoumané téma na stránkách obou periodik. Kvalitativní analýza umožnila hlubší prozkoumání jednotlivých článků. Zveřejňované informace byly srovnány se zákonnou úpravou a na vybraných příkladech byly demonstrovány především nedostatky. Výběr deníku Právo a deníku Blesk se ukázal jako vhodný pro zkoumání dané problematiky i pro určité porovnání.

Lze uzavřít, že výsledek obou analýz a propojení teoretické a praktické části, byť se neobešli bez drobných zádrhelů, splnil cíl této práce.

Summary

The aim of this Bachelor thesis was to investigate and summarize legal circumstances that regulate providing information about criminal procedures and people involved in such procedures. Afterwards, the thesis was supposed to compare those regulations with a real media activity.

The theoretical part described basic concepts of the topic. The constitutional principles of freedom of speech, the right of information, and the prohibition of censorship are the most important foundations and principles of every democratic society. The main topic of this thesis was criminal procedure. People encounter various crimes on a daily basis and such crimes are part of our society. First, it was necessary to clarify two principles – the presumption of innocence and the public policy of the trial. Then, the legal research of relevant laws, scholarly literature, and the jurisprudence was conducted.

The purpose of the practical part was to discover how the chosen magazines provide information about criminal procedures. The selected period of three months turned out to be satisfactory. The total amount of 326 articles created a sufficient information base. The quantitative analysis answered four research questions which provided a basic overview about the topic of the thesis. Used charts showed and compared the number of articles in every examined month, the separation of the criminal procedure into phases, types of crimes, and the appearance of photos between two chosen magazines. The qualitative analysis conducted a detailed research of individual articles. Provided information were compared with legal rules and shortcomings were demonstrated on selected examples. *Právo* magazine and *Blesk* magazine were sufficient for research as well as for elementary comparison.

In conclusion, the results of both analyses and their comparison with the theoretical part, fulfilled the aim of the Bachelor thesis.

Seznam použitých zkratek

Listina nebo **Listina základních práv a svobod** znamená Listinu základních práv a svobod vyhlášenou usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., jako součást ústavního pořádku, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Trestní řád znamená zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

Ústava nebo **Ústava České republiky** znamená ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů

Zákon o obětech trestných činů znamená zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže znamená zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam použitých zdrojů

Odborná literatura

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2008. 408 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

HERCZEG, Jiří. *Média a trestní řízení*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013. 282 s. 978-80-87576-50-2.

HERCZEG, Jiří. *Meze svobody projevu*. 1. vyd. Praha: Orac, 2004. 143 s. ISBN 80-86199-94-0.

JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013. 864 s. ISBN 978-80-87576-44-1.

JIRÁK, Jan, KÖPPLOVÁ, Barbara. *Masová média*. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 413 s. ISBN 978-80-7367-466-3.

MCLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. 2. rev. vyd. Překlad Miloš Calda. Praha: Mladá Fronta, 2011. 399 s. ISBN 978-80-204-2409-9.

PAVLÍČEK, Václav. *Ústavní právo a státověda*. 1. úplné vyd. Praha: Leges, 2011. 1119 s. ISBN 978-80-87212-90-5.

ROZEHNAL, Aleš. *Mediální právo*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. 399 s. ISBN 978-80-7380-382-7.

ŠÁMAL, Pavel. *Trestní řád I. § 1 až 156. Komentář*. 7. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 4720 s. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠÁMAL, Pavel. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2011, 968 s. ISBN 978-80-7400-350-9.

TRAMPOTA, Tomáš, VOJTĚCHOVSKÁ, Martina. *Metody výzkumu médií*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 293 s. ISBN 978-80-7367-683-4.

Právní předpisy a judikatura

Evropský soud pro lidská práva, rozhodnutí ze dne 26. 11. 1991, sp. zn. 51/1990/242/313, ve věci *Observe a Guardian v. Spojené království*.

Listina základních práv a svobod vyhlášená usnesením předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., jako součást ústavního pořádku, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně kterých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů.

Média a další zdroje

Blesk. Praha: Czech News Center, a.s., 2013. ISSN 1213-8991

MEDIAN. *Media Projekt*. 2013. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z <http://www.median.cz/docs/MP_2013_zprava.pdf>

Právo. Praha: Borgis, a. s., 2013. ISSN 1211-2119

Policejní statistika kriminality v České republice v roce 2013. [cit. 2015-05-10]. Dostupné z <<http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>>